

Sygn. akt II UK 360/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 maja 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Myszka (przewodniczący)

SSN Roman Kuczyński (sprawozdawca)

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z wniosku J. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o przeniesienie odpowiedzialności za składki,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 26 maja 2011 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 13 lipca 2010 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Decyzją z 18 września 2007 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych zobowiązał J. M. do zapłaty kwoty 202.876,79 zł wraz z odsetkami za zwłokę z tytułu nieopłaconych składek na Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, Fundusz

Ubezpieczeń Zdrowotnych, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych jako wspólnika P-T s.c. – Z. K., J. M.

J. M. wniósł odwołanie od tej decyzji, zarzucając organowi rentowemu błędne ustalenie wysokości zobowiązań z tytułu zaległych składek oraz naruszenie zasady niedziałania prawa wstecz. Wniósł o zmianę zaskarżonej decyzji poprzez jej uchylenie w części dotyczącej zaległych składek za 2000 r., 2001 r. i 2002 r. Ubezpieczony podniósł zarzut przedawnienia zaległych składek oraz stwierdził, że w stosunku do zobowiązań określonych w zaskarżonej decyzji nie została wszczęta egzekucja i nie ustanowiono również zabezpieczenia hipotecznego na nieruchomości.

Sąd Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w punkcie pierwszym wyroku z dnia 10 września 2009 r. zmienił zaskarżoną decyzję i orzekł, że ubezpieczony J. M. jako wspólnik P-T s.c. nie jest zobowiązany do zapłaty składek na Fundusz Ubezpieczeń Społecznych za miesiące maj 2000 r., wrzesień 2000 r., grudzień 2000 r. oraz styczeń 2001 r., w punkcie drugim w pozostałym zakresie odwołanie oddalił.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i rozważania Sądu pierwszej instancji. Decyzją z dnia 8 maja 2002 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych zobowiązał J. M. do zapłaty kwoty 31.852,08 zł z tytułu nieopłaconych składek na Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, Fundusz Ubezpieczeń Zdrowotnych, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych jako wspólnika P-T s.c. – Z. K., J. M. Identyczną decyzję Zakład Ubezpieczeń Społecznych wydał w stosunku do Z. K. Decyzje te zostały doręczone obu wspólnikom w dniu 10 maja 2002 r. i stały się ostateczne (prawomocne).

Na podstawie decyzji z dnia 18 września 2007 r. podstawą odpowiedzialności wspólnika spółki cywilnej za zaległości spółki w nieopłaceniu składek na ubezpieczenie społeczne był przepis art. 115 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (t.j. Dz. U. z 2005 r.. Nr 8, poz. 60 ze zm.), który w niniejszej sprawie znalazł zastosowanie z mocy regulacji art. 31 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j.: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.).

Sąd stwierdził, że w 2002 r. pozwany wydał decyzję określającą zaległości ubezpieczonego w zapłacie składek jako współnika spółki cywilnej, co skutkowało tym, iż mocy art. 24 ust. 5d ustawy systemowej należności określone decyzją z dnia 8 maja 2002 r. nie uległy przedawnieniu. Jak wynikało to z treści zaskarżonej decyzji zadłużenie z tytułu nieuregulowanych składek dotyczyło okresów za ubezpieczenie społeczne maja 2000 r., września 2000 r., od grudnia 2000 r. do stycznia 2001 r., od kwietnia 2001 r. do maja 2001 r., od lipca do marca 2003 r.; za ubezpieczenie zdrowotne od lipca 2001 r. do maja 2003 r.; za Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych od lipca 2001 r. do marca 2003 r. Zatem zważywszy na regulację art. 118 Ordynacji podatkowej decyzja o odpowiedzialności J. M. mogła zostać wydana w ciągu 5 lat od końca roku kalendarzowego, w którym powstała zaległość. Uwzględniając powyższy okres przedawnienia odpowiedzialność wnioskodawcy J. M. za zaległe składki ograniczyła się do następujących należności: z tytułu ubezpieczeń społecznych za okres od kwietnia 2001 r. do maja 2001 r., od lipca 2001 r. do marca 2003 r.; z tytułu ubezpieczenia zdrowotnego za okres od lipca 2001 r. do maja 2003 r.; na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych za okres od lipca 2001 r. do maja 2003 r. wraz z należnymi od tych świadczeń odsetkami.

Na skutek apelacji J. M. Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 13 lipca 2010 r. apelację oddalił jako nieuzasadnioną. Sąd Apelacyjny zaakceptował w całości ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, traktując je jak własne, nie widząc w związku z tym konieczności ich ponownego szczegółowego przytaczania. Odnosząc się do zarzutu przedawnienia Sąd Apelacyjny podzielił w pełni rozważania Sądu Okręgowego. Apelujący nie podniósł żadnych argumentów przeciwnych, które zasługiwałyby na uwzględnienie. W konsekwencji uprawniony był wniosek, że zważywszy na regulację art. 118 Ordynacji podatkowej decyzja o odpowiedzialności J. M. mogła zostać wydana w ciągu 5 lat od końca roku kalendarzowego, w którym powstała zaległość. Jeżeli chodzi o zobowiązań z tytułu składek na Fundusz Ubezpieczeń Społecznych za 2000 r. - maj 2000 r., wrzesień 2000 r., grudzień 2000 r. - decyzja mogła być wydana do końca 2005 r., za 2001 r. - styczeń 2001 r. - decyzja mogła być wydana do końca 2006 r. Natomiast zaskarżona decyzja wydana została odnośnie wyżej

wymienionych okresów dopiero we wrześniu 2007 r., a zaległości te nie zostały wskazane w decyzji z dnia 8 maja 2002 r., więc nie można było w stosunku do nich zastosować art. 24 ust 5d ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. Pozostałe należności - z tytułu składek na Fundusz Ubezpieczeń Społecznych za okres od kwietnia 2001 r. do maja 2001 r., od lipca 2001 r. do lutego 2002 r., oraz Fundusz Ubezpieczeń Zdrowotnych, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych za okres od lipca 2001 r. do lutego 2002 r. zostały objęte decyzją z dnia 8 maja 2002 r. a więc nie uległy przedawnieniu. Podobnie nie przedawniły się należności z tytułu składek za dalszy okres tj. od marca 2002 r. do marca 2003 r., ponieważ od końca 2002 r. do dnia wydania zaskarżonej decyzji nie minęło 5 lat. Sąd Okręgowy trafnie przyjął, że wnioskodawca nie przedłożył żadnych merytorycznych zarzutów co do wyliczeń zaległych składek przez organ rentowy, ani dowodów na okoliczność wypłat nie ujętych przez organ rentowy. Wyliczenia organu rentowego były czytelne i jasne. Wnioskodawca kwestionując te wyliczenia, powinien wykazać to zgodnie z ciążącym na nim ciężarem dowodu. Ponadto apelujący błędnie podnosił, że podstawową przesłanką odpowiedzialności wspólnika spółki cywilnej za nieuiszczone składki jest bezskuteczność egzekucji wobec spółki. Wymóg wykazania bezskuteczności egzekucji został wymieniony w art. 116 Ordynacji podatkowej, który dotyczy spółek kapitałowych. Warunku tego ustawodawca nie zawarł przy odpowiedzialności wspólnika spółki cywilnej w myśl art. 115 Ordynacji podatkowej, gdyż spółka cywilna nie posiada majątku i nie ma z czego przeprowadzać egzekucji. Zaskarżona decyzja kontynuuje stan prawny zainicjowany decyzją z 8 maja 2002 r., która nie została zaskarżona. Adresatem decyzji z dnia 8 maja 2002 r. byli wspólnicy spółki cywilnej – J. M. i Z. K., w konsekwencji uznać należało, że Sąd Okręgowy prawidłowo uznał, że J. M. ponosi odpowiedzialność jako wspólnik P-T s.c. Z. K., J. M. za zaległe składki w okresach wskazanych przez Sąd pierwszej instancji.

Ubezpieczony J. M. zaskarżył opisany wyżej wyrok Sądu Apelacyjnego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych skargą kasacyjną w całości, zarzucając mu naruszenie prawa materialnego przez naruszenie przepisu art. 24 ust. 5d ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137,

poz. 887 ze zm.) poprzez jego niezastosowanie do należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne za okres od kwietnia 2001 r. do lutego 2002 r. oraz naruszenie przepisów postępowania, mające wpływ na wynik postępowania, poprzez rozpoznanie tylko jednego odwołania, a nie trzech złożonych przez ubezpieczonego.

Odnosnie do zarzutu naruszenia przepisów prawa materialnego ubezpieczony wskazuje, iż decyzja z dnia 8 maja 2002 r. nie została wydana w trybie art. 115 ustawy Ordynacja podatkowa. Jako podstawę prawną przedmiotowej decyzji pozwany wskazał art. 103 k.p.a. oraz przepis art. 83 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Decyzja ta nie została zaskarżona i stała się ostateczna w toku postępowania, mimo jej oczywistej wadliwości w zakresie sformułowania podstawy prawnej. Sądy orzekające w przedmiotowej sprawie błędnie jednak uznały, iż należności wynikające z przedmiotowej decyzji się nie przedawniły. Nie można podzielić stanowiska, które zaprezentował Sąd drugiej instancji, że zaskarżona decyzja, tj. decyzja wydana w dniu 18 września 2007 r. kontynuuje stan prawny zainicjowany decyzją z dnia 8 maja 2002 r. Ubezpieczony mógłby się zgodzić z tezą o kontynuacji stanu prawnego zainicjowanego prawomocną decyzją z dnia 8 maja 2002 r., jednakże tylko co do należności za okres od marca 2002 r. do marca 2003 r., nie co do tych należności, których wysokość została ustalona w treści wcześniej wydanej decyzji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się nieuzasadniona. Przepisy art. 83 ust. 1 i 2 ustawy systemowej stanowią odpowiednio, że Zakład wydaje decyzje w zakresie indywidualnych spraw, dotyczących w szczególności: zgłaszania do ubezpieczeń społecznych; przebiegu ubezpieczeń; ustalania wymiaru składek i ich poboru, a także umarzania należności z tytułu składek; ustalania uprawnień do świadczeń z ubezpieczeń społecznych; wymiaru świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Od tych właśnie decyzji przysługuje odwołanie do właściwego sądu w terminie i według zasad określonych w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego. Struktura poszczególnych ustępów przepisu art. 83 ustawy systemowej nie jest przypadkowa; pomiędzy ust. 1, a ust. 2 zachodzi ścisły związek systemowy. Co prawda katalog spraw indywidualnych określony w ust. 1 tego przepisu (gdzie od decyzji Zakładu

będzie przysługiwało prawo odwołania do właściwego sądu) nie ma oczywiście charakteru zamkniętego, to jednak ogranicza on się wyłącznie do spraw indywidualnych, które swoją podstawę materialnoprawną wywodzą ze stosownych ustaw, wchodzących w skład systemu ubezpieczeń społecznych. W niniejszej sprawie decyzja organu rentowego z dnia 8 maja 2002 r. spełniała wyżej wymienione kryteria i nie można podzielić stanowiska skarżącego o oczywistej wadliwości tej decyzji w zakresie sformułowania podstawy prawnej. Przyjmując nawet, iż wskazana decyzja dotknięta była wadami natury formalnej, uznać należy, że postępowanie sądowe w sprawach z zakresu prawa ubezpieczenia społecznego skupia się na wadach wynikających z naruszenia prawa materialnego i kwestia wad decyzji administracyjnych spowodowanych naruszeniem przepisów postępowania, pozostaje poza przedmiotem tego postępowania. W związku z tym, wśród przewidzianych w przepisach kodeksu postępowania cywilnego sposobów rozpoznania odwołania przez sąd nie przewidziano stwierdzania nieważności decyzji organu rentowego, nawet przy odpowiednim stosowaniu art. 180 § 1 k.p.a. Sąd ubezpieczeń społecznych - jako sąd powszechny - może i powinien dostrzegać jedynie takie wady formalne decyzji administracyjnej, które decyzję tę dyskwalifikują w stopniu odbierającym jej cechy aktu administracyjnego jako przedmiotu odwołania. Stwierdzenie takiej wady następuje jednak tylko dla celów postępowania cywilnego i ze skutkami dla tego tylko postępowania - por. wyrok z dnia 28 października 2009 r., I UK 132/09 (LEX nr 570121) i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2010 r., I UK 238/09 (LEX nr 577819). Podobne stanowisko było również prezentowane w postanowieniach Kolegium Kompetencyjnego przy Sądzie Najwyższym z dnia 25 lutego 2003 r., III KKO 16/02 (OSNP 2004 nr 6, poz. 109) oraz III KKO 18/02 (OSNP 2004 nr 5, poz. 91). W drugim z tych orzeczeń Kolegium Kompetencyjne wyraziło pogląd, iż żądanie strony zmierzające do stwierdzenia nieważności decyzji wydanej w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych podlega rozpoznaniu albo jako odwołanie od tej decyzji, albo jako wniosek o ponowne ustalenie uprawnień z tego ubezpieczenia, rozstrzygany nową decyzją, która może być zaskarżona do sądu ubezpieczeń społecznych.

Mając na uwadze okoliczność, że decyzja z 8 maja 2002 r. nie została zaskarżona, to w niniejszej sprawie treść decyzji z dnia 18 września 2007 r. wyznacza przedmiot i zakres rozpoznania. Powyższe stanowisko poparte jest utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, w którym przyjmuje się, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot rozpoznania sprawy sądowej wyznacza decyzja organu rentowego, od której wniesiono odwołanie (por. postanowienia z dnia 20 stycznia 2010 r., II UZ 49/09, LEX nr 583831 i z dnia 13 maja 1999 r., II UZ 52/99, OSNAPiUS 2000 nr 15, poz. 601 oraz wyrok z dnia 23 kwietnia 2010 r., II UK 309/09, LEX nr 604210). Innymi słowy sądy w niniejszej sprawie nie mogły orzekać w zakresie i przedmiocie decyzji z 8 maja 2002 r.

Przechodząc do oceny zarzutu skargi kasacyjnej dotyczącej naruszenia art. 24 ust. 5d ustawy systemowej, przede wszystkim podkreślić należy, że termin przedawnienia wskazany w przepisie art. 24 ust. 5d ustawy systemowej dotyczy egzekucji należności wynikających z wydanej uprzednio decyzji o odpowiedzialności osób trzecich za zobowiązania składkowe. Zgodnie z nim przedawnienie należności z tytułu składek wynikających z decyzji o odpowiedzialności osoby trzeciej lub następcy prawnego następuje po upływie 5 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym decyzja została wydana. Oczywiście jest, że zobowiązanie objęte zaskarżoną decyzją nie może być oceniane pod kątem terminu przedawnienia, który może się rozpocząć dopiero po jej wydaniu. Powszechnie w orzecznictwie i doktrynie przyjmuje się, że decyzja o odpowiedzialności osoby trzeciej za zaległości podatkowe, a więc i składkowe ma charakter konstytutywny (por. np. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2008 r., II UZP 6/08, OSNP 2009 nr 7-8, poz. 102, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2006 r., I UK 126/06, OSNP 2007 nr 21-22, poz. 331, wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 8 marca 2007 r., V SA/Wa 440/07, LEX nr 338247, A. Olesińska: "Odpowiedzialność osób trzecich za zobowiązania podatkowe", Lublin, 2000, s. 70). Odpowiedzialność osoby trzeciej powstaje zatem dopiero w dniu wydania i doręczenia decyzji i wtedy otwiera się możliwość egzekwowania zobowiązania określonego tą decyzją, co do której zastosowanie będzie miał przepis art. 24 ust. 5d ustawy systemowej. Zatem przepis ten aktualizuje się dopiero na etapie postępowania egzekucyjnego, czyli w sytuacji,

gdy chodzi o wykonanie zobowiązania wynikającego z prawomocnej decyzji dotyczącej obciążenia osoby trzeciej (w tym przypadku współnika spółki cywilnej, za zaległości składowe tej spółki).

Zobowiązanie objęte zaskarżoną decyzją w postępowaniu sądowym mogło być oceniane pod kątem terminu przedawnienia z art. 24 ust. 4 ustawy systemowej, od momentu wymagalności tych zobowiązań w postaci należności z tytułu składek (w tym przypadku termin przedawnienia wynosi 10 lat.) oraz art. 118 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. W myśl tego przepisu nie można wydać decyzji o odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej, jeżeli od końca roku kalendarzowego, w którym powstała zaległość podatkowa, upłynęło 5 lat. Innymi słowy przepis ten znajdując odpowiednie zastosowania na mocy art. 31 ustawy systemowej w prawie ubezpieczeń społecznych, wprowadzając zakaz wydawania decyzji o odpowiedzialności za składki osób trzecich, jeżeli od końca roku kalendarzowego, w którym obowiązek zapłaty składek powstał upłynęło 5 lat. W niniejszej sprawie powyższy zakaz dotyczyłby niezapłaconych składek wymagalnych do 31 grudnia 2001 r. Skarga kasacyjna w swoich podstawach nie zawiera naruszenia art. 118 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, co skutkuje tym, że Sąd Najwyższy w myśl art. 398¹³ § 1 k.p.c. nie jest władny orzekać wykraczając poza granice zaskarżenia oraz granice podstaw skargi kasacyjnej.

W kwestii zarzutu naruszenia przepisów postępowania, mające wpływ na wynik postępowania, poprzez rozpoznanie tylko jednego odwołania, a nie trzech złożonych przez ubezpieczonego. Po pierwsze, skarżący nie wskazał jaki konkretnie został naruszony przepis kodeksu postępowania cywilnego, co już z tego powodu uniemożliwiło Sądowi Najwyższemu dokonania w skardze kasacyjnej kontroli tego naruszenia. Po drugie, sam skarżący przyznaje, że pozostałe dwie decyzje wydane w celu uaktualnienia zabezpieczenia hipotecznego na nieruchomości różnią się od decyzji z dnia 18 września 2007 r., przede wszystkim treścią petitum odwołania, w części identyfikującej konkretną decyzję, a w warstwie uzasadnienia pozostają tożsame.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

